

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mitja Kosterov

**E-vlada in politična participacija:
potencial in omejitve slovenskih vlad na spletu**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mitja Kosterov

Mentorica:izr. prof. dr. Tanja Oblak Črnič

**E-vlada in politična participacija:
potencial in omejitve slovenskih vlad na spletu**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

E-vlada in politična participacija: potencial in omejitve slovenskih vlad na spletu

Predstavniški model vladanja je v vse večji krizi, državljani imajo vedno manj zaupanja in zanimanja za politiko. To se očitno kaže tudi na področju politične participacije državljanov oziroma apatije. Obet velikih števil, hitrosti, ponovitev in kompleksnosti, ki jih ponujajo informacijske komunikacijske tehnologije, sprožajo privlačne podobe mehanizmov ravnovesja. Če želimo resno jemati dejstva o pozitivnih učinkih informacijskih tehnologij na demokratične procese, moramo tudi določiti pogoje, ki bodo veljali za dobre rezultate. Raziskati želim, kako dobro predstavniške demokracije koristijo nova komunikacijska orodja in kako pomemben je kontekst. Vprašanje je, ali bodo IKT služile spodbujanju bolj odprtih in manj manipuliranih interakcij med parlamentarnimi elitami in člani javnosti ter na ta način krepile demokratizacijo ali pa bodo preprosto okrepile obstoječe probleme in trende. Če razvoj e-vlade in povezanih tehnologij ni strukturiran, se lahko poveča neenakost med različnimi družbenimi skupinami.

Ključne besede: e-vlada, politična participacija, demokratizacija, IKT.

E-government and political participation: potential and limitations of Slovenian governments on the internet

The representative model of governing is in an ever bigger crisis, citizens are losing trust and interest in politics. It can be clearly seen in the area of political participation or apathy respectively. The promise of big numbers, speed, repetition and complexity of information communication technologies suggest attractive balance mechanisms. If we want to seriously grasp facts about positive effects of information technologies on democratic processes, we also have to define the conditions that will be considered as good results. I want to research how well representative democracies are taking advantage of new communication tools and how important the context is. The main question is whether ICT will promote opened and less manipulated interactions between parliamentary elites and members of the public and in this way strengthen democratization, or will they simply strengthen the existing problems and trends. Inequalities between different social groups can increase if development of e-government and connected technologies are not structured.

Key words: e-government, political participation, democratization, ICT.

KAZALO

1	UVOD.....	6
1.1	Metodološko pojmovni okvir	7
2	OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	8
2.1	Tehnološki in politični vidiki	8
2.2	Politična participacija	11
2.3	E-demokracija in e-vlada	13
3	KONFLIKTNA PODOBA E-VLADE	16
3.1	Pozitivni vidiki	16
3.1.1	Znižanje stroškov	16
3.1.2	Koordinacija	17
3.1.3	Učinkovitost.....	18
3.1.4	Demokratizacija	19
3.2	Omejitveni vidiki.....	20
3.2.1	Digitalni razkorak	20
3.2.2	Politična apatija.....	22
3.2.3	Politični sistem in upravljanje	23
3.2.4	Komercializacija interneta	24
3.2.5	Druge ovire	25
3.3	Skrajnosti e-vlade	26
3.3.1	Mobilizacijska in krepitevna perspektiva	26
3.3.2	Strategije spletne navzočnosti vlad.....	27
4	INSTITUCIONALNA PRAKSA V EU	30
4.1	Estonski primer internetnih volitev	30
4.2	Norveški primer internetnih volitev.....	32
4.3	Razvoj e-vlade v Sloveniji.....	32
4.3.1	Strategija e-uprave Republike Slovenije za obdobje 2006 do 2010	33
5	ZAKLJUČEK	36
6	LITERATURA.....	38

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Vpliv e-vlade na institucije in demokracijo	28
---	----

1 UVOD

V velikem številu demokratičnih držav je opazen trend distanciranja med vlado in civilno družbo. Za dobro vodenje in doseganje demokratičnih ciljev pa je izgradnja zaupanja med vlado in državljani bistvenega pomena. Pri tem lahko očitno pripomorejo informacijske komunikacijske tehnologije, saj državljanom omogočajo angažirano udeležbo pri političnih procesih, pospešujejo odprto in odgovorno vlado ter pomagajo preprečevati korupcijo. Zanima me vloga interneta pri izboljšanju kohezije skupnosti, političnega posvetovanja in participacije. To danes pogosto imenujemo e-demokracija oziroma e-vlada. Začeti je treba pri argumentih za uporabo novih tehnologij za povečanje sodelovanja državljanov. Raziskati želim omejitve in potencial tehnologij in praks, ki so odločilne za taka prizadevanja. Predvsem me zanimajo participativni in emancipatorni vidiki, s katerimi bi v Sloveniji poglobili demokracijo in povečali aktivnosti državljanov pri političnem soodločanju. Osredotočil se bom torej na slovensko e-vlado in vizijo participativne demokracije, izboljšane zaradi uporabe informacijskih komunikacijskih tehnologij. E-demokracija obstaja že zdaj, saj državljani, mediji, politične institucije in interesne skupine na različne načine uporabljajo možnosti informacijskih tehnologij, glavno vprašanje pa je, kakšen potencial oziroma možnosti še obstajajo. Poskušal bom opozoriti tudi na dileme znotraj teoretskega raziskovanja, ki se odražajo na praktični ravni. Vlade kot javne ustanove morajo ohraniti demokratične navade, usklajevati voljo svojih državljanov in učinkoviteje odgovarjati na javne izzive. Hkrati morajo igrati tudi aktivno vlogo v vključitvi in prilagoditvi spletnih strategij in tehnologij, ki bi pripomogle pri prizadevanju za dvosmerno sporazumevanje in povečano udeležbo pri oblikovanju politik. Neposredne in preproste poti v večjo politično participacijo ni, zato mora biti pot do e-demokracije načrtovana in preiščljena. Razumeti je treba trenutne spletne aktivnosti s področja politike in upravljanja, zahteve državljanov, dejavnosti civilne družbe ter razvojne usmeritve in primere uspešnih praks. Hkrati pa se je treba zavedati tudi omejitev in nevarnosti. Demokratični potencial interneta ni prinesel revolucionarnih sprememb, ki so jih napovedovala sredstva javnega obveščanja. Razloge za to bom iskal v delovanju slovenskega političnega sistema in upravljanja, digitalnem razkoraku, komercializaciji internetnega prostora, politični apatiji in tudi drugod. V raziskovalnem delu se bom oprl predvsem na kvalitativno metodo, s katero

bom opisal spremembe in povezanost proučevanih pojmov, pri čemer mi bodo v veliko pomoč študije primerov ter pristop razumevanja in pojasnjevanja vzrokov.

1.1 Metodološko pojmovni okvir

V prvem delu naloge bom nastavljal teoretski okvir za razumevanje pojmov e-vlade in politične participacije ter definirjal konceptualne okvire, ki mi bodo pozneje pomagali pri razumevanju institucionalne prakse. V glavnih izhodiščih se bom oprl predvsem na dela Andrewa Chadwicka, Elaine Ciulla Kamarck, Josepha S. Nye Jr., Rachel K. Gibson in drugih. V osrednjem delu naloge bom torej razvil razmerje med e-vlado in politično participacijo, proučil bom, kako participativno vodenje s pomočjo informacijskih komunikacijskih tehnologij pomaga pri doseganju demokratičnih ciljev družbe, hkrati pa bom pozoren tudi na mnoge omejitve take prakse. Teoretični del bom nadgradil z empirično raziskavo praktičnih primerov iz Estonije in Norveške, raziskal bom kako so e-vlado že poskušali implementirati.

Glavna metoda dela v tej nalogi bo analiza sekundarnih virov, torej analiza znanstvenih člankov in knjig s tega področja. Namesto da bi se usmeril na hipoteze o izginjanju vpliva vlad in institucij, se bom oprl na empirično in institucionalno določeno razumevanje sprememb, ki jih prinašajo informacijske komunikacijske tehnologije. Bolj kot na popolne spremembe bom pozoren na prilagajanje. Rad bi preveril, na kakšen način so slovenske vlade uporabile nove informacijske komunikacijske tehnologije, v kakšnem kontekstu in s kakšnimi cilji. Pri tem bom pozoren tudi na hitrost in količino sprememb. Kot primer uporabe modela e-vlade v praksi bom analiziral strategijo spletnega portala e-uprava. V tem delu bo poudarek na empiričnih raziskavah praks slovenskih vlad, prakse državljanov, digitalnega razkoraka in drugih okoliščin. Poskušal bom ugotoviti, v kolikšni meri so slovenske vlade uspele implementirati model e-vlade, na kakšne omejitve in prepreke so naleteli in kakšne so možnosti za razvoj modela. V sklepnem delu naloge bom združil ugotovitve analitičnega in empiričnega dela.

2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.1 Tehnološki in politični vidiki

Vlade po celem svetu vedno bolj zanimajo informacijsko komunikacijske tehnologije (IKT), ki se širijo z razmahom elektronskega poslovanja in trgovine v zasebnem sektorju. S celo paleto tehnologij lahko dramatično preoblikujejo mnogo področij svojega delovanja (Cordella 2007). Prvi val preučevanja vpliva interneta na demokracijo se je osredotočal predvsem na možnost promocije neposredne demokracije. »Politiki in politične stranke lahko postanejo dokaj nepomembne in odvečne, nastala bi nova vrsta javnega vladanja. S pomočjo računalniškega omrežja državljani lahko posredujejo svoja mnenja, jih beležijo, hranijo in komunicirajo. To omogoča neposredno demokracijo na lokalnem, nacionalnem in celo mednarodnem obsegu. Učinkovita politična participacija s pomočjo IKT ne pojenja nujno z večanjem njenega obsega.« (Dahl in Tufte v Gibson in drugi 2005, 99) Tehnologija omogoča bolj pogosto in poglobljeno komunikacijo med posamezniki, gre za svetovno mrežno brez centraliziranega nadzora, brez prostora in brez časa. Ko bi izginile omejitve do množične komunikacije, bi tudi državljani lahko bolj polno sodelovali pri odločanju. Kaže, da so bile prve napovedi preveč optimistične, saj ogrodje predstavniške demokracije še vedno stoji, na površju pa ni videti velikih sprememb. Čeprav politiki in vladne institucije izgubljajo zaupanje državljanov, so še vedno tu (Gibson in drugi 2005).

Ne glede na optimistično ali pesimistično mnenje o vplivu IKT na demokracijo velja prepričanje, da tehnologija ni deterministična v svojih učinkih; vpliv tehnoloških sprememb je posredovan v političnem in kulturnem kontekstu. Kontekst je pomemben, prilagodljivost konvencionalnih akterjev v političnem sistemu pa v večji meri oblikujejo obstoječe interne norme in vzorci delovanja. Za razumevanje sprememb bom izpostavil nekaj bistvenih konceptov.

Decentralizacija

Čeprav internet počasi spreminja odnose med državljani in uveljavljeno politiko, vseeno ni jasno, ali so čuvaji in posredniki oslabei. Stari posredniki svoje veščine

uspešno prilagajajo novim tehnologijam, v nekaterih primerih pa se celo množijo svetovalci, ki se specializirajo za področje e-vlade, e-demokracije ali spletnih kampanj. V ekonomskem smislu internet sicer ponuja relativno izenačene možnosti za uspeh raznolikih mnenj. Moč velikih medijskih organizacij in profesionalnih političnih komunikologov pri oblikovanju javnega mnenja bi lahko stalno redčila množica neodvisnih skupin in posameznikov, saj je v primerjavi z množičnimi mediji internet potencialno veliko cenejša oblika komunikacije. Le potencialno, kajti profesionalizacija interneta je zvišala cene; spletna stran sama po sebi namreč še ne prinese obiskanosti. Ob optimizmu se moramo torej zavedati tudi težav. Čeprav tehnologija ponuja možnosti za premestitev moči, moramo to umestiti v širši položaj institucionalnih virov moči zunaj interneta (Chadwick 2006, 23–24).

Globalizacija

»Globalizacija je proces (ali več procesov), ki uteleša transformacijo prostorske organizacije družbenih odnosov in transakcij, pri kateri nastajajo transkontinentalni ali transregionalni tokovi in mreže aktivnosti, interakcij in moči« (Held in drugi v Chadwick 2006).

Vloga interneta ni popolnoma jasna, saj dodaja k učinkom drugih tehnologij, kot sta mednarodni promet in televizija. Kljub temu pa očitno povečuje možnosti za komunikacijo, ki ne sloni na nacionalni skupnosti. Zato obstaja tudi mnogo razlogov, da na politiko in internet gledamo v kontekstu globalizacije (Chadwick 2006, 27).

Racionalizacija

Nove komunikacijske tehnologije gotovo prinašajo drugačno organizacijo dela. Hitrost, prilagodljivost in okretnost na trgu veliko pomenijo, mreže med podjetji so veliko bolj učinkovite pri organizaciji dela kot ogromne birokratske organizacije. Tudi vlade se bodo morale prilagoditi in ponuditi enako prikladnost in fleksibilnost kot trgi. Rezultat bo morda transformacija politik in, nekoliko počasneje, tudi vlad.

Nekateri vlogo interneta vidijo v proizvodnji novih, bolj učinkovitih oblik družbene kontrole. Racionalizacija se v družbenih vedah že dolgo uporablja kot širok, kritičen pojem. Max Weber (v Chadwick 2006, 30) jo definira kot niz idej, ki so navdihnile vzpon organizacij, ki slonijo na pravilih, racionalnih kalkulacijah, planiranju in kontroli.

Birokracije, ki temeljijo na pokoritvi formalnim pravilom namesto na izražanju čustev ali kreativnosti, so klasičen simptom racionalizacije. Racionalizacija z uporabo interneta vpliva na politiko na mnogo ravneh. E-vlado lahko razumemo kot nadaljevanje racionalnih nagnjenj, prav tako e-trgovino. Temeljita namreč na učinkovitem nadzoru in avtomatizaciji čim več mogočih vidikov produkcije (Chadwick 2006, 31).

Skupnost

Iz perspektive skupnosti je internet zdravilo za bolezni sodobne družbe: izolacija, fragmentacija, tekmovalni individualizem, erozija lokalnih identitet, izginjanje tradicionalnih verskih in družinskih struktur in zanemarjanje čustvenih oblik navezanosti in komunikacije. Nekateri zagovorniki participacije menijo, da je močna skupnost pogoj za močno demokracijo, politična apatija pa je posledica slabitve skupnosti. Če okrepimo skupnost na internetu, bo torej sledila tudi politična participacija. Tak pogled podpirajo tudi trditve, da imajo oblike interakcije na internetu lastnost enakopravnosti, ki je v resničnem svetu ni. Spol, etnična pripadnost, starost in tudi drugi znaki družbene neenakosti so namreč v tekstovnem okolju skriti. Takšna vizija pa prinaša tudi nekaj težav. Največja je morda ta, da življenje na spletu odseva mnoge družbene patologije, ki jih želimo premagati. Poleg tega vezi, ki skupaj držijo spletne skupnosti, morda niso tako močne kot verske, družinske, geografske ali celo politične. Na spletu je tudi olajšano izražanje predsodkov in zavračanje splošnih družbenih norm. Za masko anonimnosti lahko veliko lažje izrazimo mnenja, ki niso družbeno ali politično sprejemljiva (Chadwick 2006, 26).

Postindustrializacija

Koncept postindustrializacije je dobil veljavo z deli Daniela Bella (v Chadwick 2006, 29) v sedemdesetih letih, v današnjem času pa je aktualen predvsem v povezavi s politiko. Koncept sloni na tezi, da v zahodnih družbah pada avtoriteta tradicionalnih institucij, kot so verske organizacije, sindikati, politične stranke in vlade, posamezniki pa se umikajo v sfere zasebnega, kjer so manj očitno politično aktivni v smislu participacije v velikih strukturah demokracije. Inglehart (v Chadwick 2006, 29) meni, da se politična prizadevanja posameznikov v industrijsko razvitih državah osredotočajo na nematerialne probleme, kot je zaščita okolja, in participacijo pri odločanju na družbenih področjih, kjer tradicionalno dominirajo hierarhične strukture

(delovno mesto). Po Inglehartovem mnenju zaveza demokratičnosti ostaja visoka, spreminjajo pa se institucionalne manifestacije teh zavez. Čeprav je razširjeno nezaupanje v uveljavljene politične institucije, osnovni sistem vrednot prinaša nove oblike participacije in protesta, ki se vrši zunaj starih, manj fleksibilnih oblik politične organizacije. S stališča Lancea Benneta (v Chadwick 2006, 29) individualna politična identiteta ne izhaja več toliko iz kolektivnih virov, ampak postaja stvar življenjskega stila in izražanja. Politika se zdaj mnogo bolj povezuje s področji, ki prej niso veljala za politična. Primeri takih praks so potrošništvo, rekreacija, osebna komunikacija in manipulacija simbolnih oblik, kot je oglaševanje. Osrednja lastnost politik življenjskega stila so spontane, manj hierarhične oblike organizacije. Posamezniki se povezujejo preko decentraliziranih in fleksibilnih povezav, pogosto preko nacionalnih meja. Lahko se pridružijo mnogo večjemu številu skupin in gibanj, kot bi bilo mogoče brez spleta. Povsem jasno je, da internet niža zahteve po strokovnosti in profesionalnem znanju za produkcijo kulturno oblikovanih političnih zahtev, s tem pa se manjša vrzel med institucionalno proizvedenimi sporočili močnih skupin in njihovimi nasprotniki (Chadwick 2006).

2.2 Politična participacija

Eden osrednjih problemov sodobnih demokracij je apatija, s tem vprašanjem se akademiki ukvarjajo že nekaj generacij. Potencial novih tehnologij pri uresničitvi sanj o povečanem političnem udejstvovanju državljanov pa je dobil zagon v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja z deli avtorjev, kot so Barber, Dahl in Habermas (v Chadwick 2006, 25). Z vzponom interneta je mnogo avtorjev sledilo konceptu krepitve, ki temelji na Lazarsfeldovi teoriji medijskih učinkov (Lazarsfeld in drugi v Chadwick 2006, 25). Ta je privlačna, ker naslavlja bistvena vprašanja o vlogi, ki jo ima lahko povečana količina političnih informacij na internetu pri zmanjšanju politične apatije in povečanju participacije. Mnogi so prišli do zaključkov, da povečanje političnih informacij na internetu ne privede nujno do večje družbene angažiranosti. V devetdesetih je postalo skoraj samoumevno, da politične informacije na internetu iščejo predvsem tisti, ki so že politično aktivni (Hill, Hughes in Davis v Chadwick 2006, 25). V zadnjem času pa obstaja nekaj primerov, ki kažejo na to, da napredne oblike interakcije na spletu lahko znižajo stopnjo apatije in povečajo participacijo.

Skrb za politično participacijo je v obdobju konsolidacije liberalne demokracije v zahodnih državah upadala in rasla, vendar je bila ves čas prisotna. Vzpon moderne birokratske države, ki se je zgodil med 19. in 20. stoletjem, je le zbral skupaj zaznane probleme predstavniške demokracije – šibke vezi med državljani in njihovimi izvoljenimi predstavniki ter vzpon strokovnega tehničnega znanja v oblikovanju politike (Chadwick 2006, 85). Na splošno velja prepričanje, da politična participacija ni edinstvena in nespremenljiva aktivnost, ampak fenomen z mnogo dimenzijami. Politično participacijo lahko razumemo kot množico različnih tipov aktivnosti, Sydney Verba (v Kamarck in Nye Jr. 2002, 66) med glavne kategorije šteje glasovanje, sodelovanje v politični kampanji, aktivnosti v skupnosti in izvedence za stike.

Za doseganje politične participacije je eden pomembnejših vzvodov uporaba sodobnih IKT. Po eni strani imajo politiki z novimi tehnologijami bolj prefinjena orodja za upravljanje in manipulacijo javnega mnenja in obnašanja volivcev, po drugi pa dobijo volivci razširjeno sposobnost nadzora javnih uslužbencev, beleženja idej, prispevanja denarja, prevzemanja obveznosti in samouprave (Applbaum 2002, 21). Domneva, da ima e-participacija javnosti pozitiven učinek na krepitev javne legitimnosti, vsebinske in pravne kakovosti ter dolgoročne implementacije zakonov, je empirično potrjena. Posledice so vidne v povečanih demokratičnih in pravnih zmožnostih države, da državljanom nudi visoko stopnjo socialne kohezije in ustrezno varnost pri soočanju z globalnimi izzivi (Delakorda 2008).

Pomen elektronskih sredstev za politično participacijo pogosto vidimo v izginjanju potrebe po predstavnishtvu ali posredovanju. Premik k neposredni demokraciji pa hkrati ne pomeni nujno grožnje javni sferi ali osrednjim institucijam (Raab in Bellamy 2005, 37). Sposobnost interneta in povezanih tehnologij je tudi v okrepitvi apolitičnih nagnjenj državljanov, to pa preprečuje pretirano napetost v politiki in prevelike pritiske na politike. Manj zainteresirani in manj politično kompetentni namenljajo pozornost drugim aktivnostim, vladanje pa prepuščajo tistim, ki to najbolj znajo (Thompson 2002, 35).

2.3 E-demokracija in e-vlada

Vpliv interneta na delovanje vlad in politikov je najbolj očiten in oprijemljiv na področju e-vlade. E-vlada namreč politikom in birokratom, potencialno pa tudi državljanom, ponuja veliko prednosti. Kljub temu je do danes definirana v dokaj ozkih pojmi in še vedno čakamo na čas, ko se bo e-vlada polno razvila (Chadwick 2006, 322). Zamisli o e-demokraciji in e-vladi so se hitro razširile po vsem svetu, tudi države z manj razvito infrastrukturo se pogosto ozirajo po njunih ciljih. Največkrat se osredotočajo na e-participacijo, regulacijo, informiranje in predvsem prenos vladnih storitev na splet. Skupni cilj je modernizirana, bolj učinkovita država, kjer storitve dejansko izpolnijo zahteve državljanov. Poleg tega prek povratnega odziva državljani lahko tudi aktivno oblikujejo boljše storitve.

Programe, ki temeljijo na IKT, pogosto imenujejo tudi digitalna demokracija, e-država ali e-uprava – ne le v strokovni javnosti, vse bolj pogosto tudi med politiki in v množičnih medijih. Izrazi zajamejo tako zaznane probleme z obstoječimi institucijami vlade kot tudi ambicije trenutnega procesa reform. Namigujejo na to, da IKT lahko pomagajo nasloviti težave demokratične prakse. Na ta način ima e-demokracija natančen pomen: gre za prilagajanje institucij vlade, da postanejo bolj demokratične (Åström 2005, 98). Pri natančni opredelitvi si lahko pomagamo tudi z definicijo društva Hansard Society (v Chadwick 2006, 84): »Koncept e-demokracije je povezan z napor, da se razširi politična participacija tako, da se državljani preko novih informacijskih in komunikacijskih tehnologij lahko povežejo med sabo in s svojimi predstavniki.«

Osrednje zadeve e-demokracije imajo starejše korenine kot e-vlada (ki je stvaritev administrativne države 20. stoletja) in zajamejo vse vrste dilem o možnosti neposredne demokracije, univerzalne politične participacije in neodvisnosti. Glavne teme e-demokracije pa že dolgo niso več le teoretski okviri, vendar se vse bolj pogosto udejanjajo v politični praksi. Pojavljajo se v različnih lokalnih in nacionalnih eksperimentih, v različnih okvirih, in uporabljajo raznolike oblike elektronsko posredovane komunikacije (Chadwick 2006, 83). Zgodnji odzivi vlad na internet pogosto niso obsegali več kot postavitve preprostih spletnih strani z informacijami v obliki običajnih papirnatih razglasov. Dramatičen premik v dominantnih običajih javne

politike in administracije se je zgodil šele s prihodom e-vlade, ki je internet prikazal kot orodje, s katerim se bo izboljšala učinkovitost, znižali stroški in spremenil način tradicionalne interakcije vlade z državljani. Manj jasno je, če prenos javnih storitev na splet pomeni tudi prehod iz primarno upravljalnega modela vladanja na posvetovalen ali celo participativen pristop. Kljub temu je jasno, da se je narava javnega sektorja v mnogih državah bistveno spremenila in se bo skladno s tehnološkim razvojem tudi sama še naprej razvijala (Chadwick 2006, 178).

E-vlado je zaradi nenehnega razvoja zelo težko definirati na kratko in natančno, poleg tega pa je pomen odvisen tudi od posameznikove perspektive. Kljub težavnostim Paul Jaeger (v Chadwick 2006, 179) ponudi uporabno definicijo:

S tehničnega vidika iniciative za e-vlado običajno vključujejo več vrst elektronski in informacijskih sistemov, vključujoč podatkovne baze, mreže, podporo diskusiji, multimedijo, avtomatizacijo, sledenje, odkrivanje in tehnologije osebne identifikacije. Glede na državo lahko e-vlada vključuje lokalno oblast, provincialne vlade in nacionalno vlado, ki imajo ločene ali povezane spletne portale.

Cilji portalov so raznoliki kakor vlade, ki jih ustvarjajo. Če je e-vlada pravilno implementirana, lahko izboljša trenutne vladne storitve, poveča odgovornost, povzroči bolj natančne in učinkovite rešitve, zniža administrativne stroške in čas ponavljajočih administrativnih nalog, spodbuja večjo transparentnost in omogoča nepretrgan dostop. Vladne storitve se lahko izboljšajo tudi zaradi novih načinov interakcije, kot so na primer pošta, klepetalnice, forumi, glasovanje in volitve na spletu. V nekaterih primerih se e-vlada uporablja tudi kot metoda za boj proti korupciji funkcionarjev. E-vlado moramo preučiti tudi z vidika interakcij med sektorji vlade, poslovnimi in državljani. Sektorji vlade si prizadevajo za boljšo medsebojno komunikacijo, učinkovitost in složnost. Uslužbenci lahko bistvene informacije delijo bolj učinkovito in za delovne naloge porabijo manj časa. Za pravne osebe se lahko poveča zavedanje priložnosti za poslovanje z vlado, poviša se varčnost in poveča učinkovitost pri poslovnih transakcijah. Največji razpon koristi e-vlade pa imajo državljani, saj jim ponuja interakcijo z vlado ter ogromno ponudbo informacij in storitev. To so na primer informacije za raziskave, zaposlitvene in poslovne priložnosti, informacije o volitvah, davčni register, licenčni register, plačilo prekrškov

in predložitev komentarjev vladnim uslužbencem. E-vlada pospešuje nov način participacije v političnem procesu in s tem omogoča boljšo povezavo vlade z državljani, ki so geografsko izolirani (Jaeger v Chadwick, 179–180).

Javne storitve e-vlade morajo biti izpostavljene enako strogim preizkusom kot zasebni sektor, ki deluje v e-trgovini. Vlade bodo na dolgi rok postale bolj odzivne na zahteve njihovih »strank«, hitreje se bodo prilagajale na spremembe, hitro bodo obravnavale posamezne zahteve, izkoreninile goljufije in igrale glavno vlogo pri pripravi kredibilnih, kakovostnih informacij za državljane, ki trpijo za informacijsko preobremenjenostjo. V tem ozkem, a pomembnem smislu se vlada približa ljudem, saj jim odgovarja na povečana pričakovanj, ki zadevajo prikladnost, dostopnost in pravočasnost. V reformah e-vlad lahko vidimo potrošništvo, ki obstaja povsod na internetu. Uporaba mehanizmov povratnih informacij uporabnikov za izboljšanje javnih storitev ni nova. Nove so predvsem enostavnost, neposrednost in transparentnost, ki jih javnim storitvam omogočajo internetnimi pristopi, saj ti neposredno integrirajo mnenja uporabnikov. Nova je tudi količina informacij, ki je na voljo tistim, ki so dovolj motivirani, da jih poiščejo (Chadwick 2006, 199–200).

3 KONFLIKTNA PODOBA E-VLADE

3.1 Pozitivni vidiki

Pomemben vidik e-vlade je njen potencial, da pospeši interakcijo med državljani in celotnim vladnim aparatom. To kaže na potencialno preoblikovanje odnosa med javnimi birokracijami in njihovimi strankami. Državljani so v svojih interakcijah z vlado lahko državljani, ne le potrošniki, zato lahko vplivajo na pravilnost in odgovornost njenih dejanj (Hacker v Chadwick 2006, 196–197). Hague in Loader (v Gibson in drugi 2005, 97) verjameta, da IKT lahko podpirajo odgovornost vlade, ustvarjajo bolj informirane državljane in pospešujejo premislek in participacijo državljanov pri odločanju v javni upravi in civilni družbi. Zagovorniki trdijo, da e-vlada državljanom ponuja dodatne pravice in možnosti prispevanja k oblikovanju politik, kar naj bi eventualno povečalo njihovo zaupanje v politični sistem. Kritiki po drugi strani razumejo e-vlado le kot modernizacijo z malo demokratičnimi izboljšavami. Vedno je treba upoštevati politični kontekst, širša sistemska pravila in zgodovino institucije (Bellamy in Taylor v Gibson in drugi 2005, 10).

Vizionarji e-vlade poudarjajo njene različne lastnosti, nekaj ciljev pa je univerzalnih: znižanje stroškov, koordinacija, učinkovitost in najbolj pomembno demokratizacija (Bacon in drugi v Chadwick 2006, 186).

3.1.1 Znižanje stroškov

Mnogi verjamejo, da je z e-vlado mogoče zelo veliko prihraniti. Rast interneta je namreč nenavadna, promet narašča za 100 % vsako leto v primerjavi z manj kot 10-odstotno rastjo glasovnega sporočanja, učinek je praktično izničenje stroškov komunikacije na daljavo (Coffman in Odlyzko v Kamarck in Nye Jr. 2002, 7). Največ prihrankov lahko pričakujemo tudi s preходом iz papirnatega na elektronsko upravljanje in plačevanje. Vlade bi lahko našle zgled v uspehu zasebnega sektorja, kjer so nekatera podjetja s preходом na spletno poslovanje znižala stroške in prehitela konkurenco. Če temu dodamo še težje merljive prihranke časa, potovanj in človeškega napora, postane očitno, da e-vlada lahko prekaša tradicionalne

varčevalne programe javnih reform. Morda najbolj pomemben učinek e-vlade na varčevanje pa je zaznano skrčenje delovnih mest, ki je posledica povečane avtomatizacije in zmanjšanja administrativnega posredovanja (Chadwick 2006, 186)

Z varčevalnimi mehanizmi e-vlade pa je seveda tudi nekaj težav. Za vlade so investicije v spletno prisotnost veliko breme. Poleg tega obstaja malo natančnih analiz s tega področja, merjenje in zbiranje podatkov o vladnem varčevanju pa je razvpito težko. Dokaj veliko število raziskav je prišlo do zaključka, da so stroški ostali na isti ravni ali pa celo narasli. Pojavlja se tudi vrsta tehničnih težav, od nedelovanja storitev do previsoke zahtevnosti za širšo rabo. Javni uslužbenci poleg tega tvegajo, da postanejo žrtve lastnega uspeha, saj z večanjem učinkovitosti izginjajo delovna mesta, plače zamrznejo in manj je možnosti za napredovanje (Chadwick 2006, 187).

3.1.2 Koordinacija

S prihodom interneta so velika podjetja drastično izboljšala notranjo koordinacijo z upravljanjem znanja in deljenjem najboljših praks in mehanizmov planiranja (Davidow in drugi v Chadwick 2006, 188). Ideal so postali administrativni modeli, ki so v osrednje pristope umeščali fleksibilnost, dinamiko in timsko delo, ti pa so kmalu začeli prodirati v javni sektor (Ronfeldt in drugi v Chadwick 2006, 188). E-vlada z omreženim skupinskim delom nudi integracijo raznolikih sestavnih delov vladnih birokracij, hkrati pa uradnikom omogoča razvoj sposobnosti odločanja na podlagi dokazov, ki jih ponujajo podatkovne baze (Chadwick 2006, 189).

Navdušenje nad rabo interneta za komunikacijo in koordinacijo se povečuje v integriranih zakonodajnih in izvršilnih strukturah, kot tudi v bolj fluidnih oblikah političnih strank, interesnih skupin in kampanjskih skupin, ki se osredotočajo na določen problem (Gibson in drugi 2004, 1).

Kljub obljubam o povečani koordinaciji pa nekateri raziskovalci trdijo, da ni mogoče zagotoviti, da bo naraven potencial tehnologij izkoriščen, tudi ko enkrat postanejo sestavni del institucionalnih okolij. Tehnologije imajo pogosto nepredvidene posledice, saj so odvisne od konteksta institucije. Čeprav internet omogoča komunikacijo preko organizacijski mej, ni nujno, da bo do nje prišlo. S povečanjem

komunikacijskih kanalov lahko pride do tekmovanja znotraj in med organizacijami, to pa celo povečuje razdrobitev. Obstaja torej več ovir za vizijo povečane koordinacije s pomočjo e-vlade (Chadwick 2006, 191).

3.1.3 Učinkovitost

Učinkovitost je zelo širok pojem, v kontekstu e-vlade pa ga lahko preprosto definiramo kot doseženo stopnjo administrativnih in političnih ciljev, ki si jih zastavi vlada ali del vlade (James v Chadwick 2003, 192). Povečanje učinkovitosti preprosto pomeni zmanjšanje političnih in administrativnih neuspehov. Na tem področju je ena bolj pomembnih tem izravnavanje hierarhičnih struktur. Vladne birokracije bodo sčasoma postale bolj ploske, hitrejše in uporabnikom bolj prijazne. Vse bolj bodo integrirane in prilagodljive, z obilico samopostrežnih možnosti. Za kovanje dobička bodo namesto davkov zaračunale honorar (Mechling 2002, 155). E-vlada delno temelji na trditvi, da se vodstvo razvije, ko osvobodi svoja kreativna nagnjenja v sodelovanju z drugimi zaposlenimi. Razpršitev tehnologij znotraj organizacije posameznikom ponuja orodja, ki jim omogočajo samoorganizacijo, premislek in večjo kreativnost (Holmes in Leadbeater v Chadwick 2006, 192). Čeprav naj bi e-vlada avtomatizirala ogromno količino nalog, to lahko interpretiramo tudi tako, da bo izpodrinila rigidne, nespretno vzorce dela iz preteklosti (Chadwick 2006, 192–193).

Transformacija tehnologij seveda ni vedno odsevala tudi sprememb države in državljanov do njihove možne rabe. Dejstvo ostaja, da bo vse, kar vlade počnejo z računalniki, ostalo v okvirih, ki temeljijo na avtomatizaciji, sprejemanju informacij in upravljanju: vse to spada v domeno vnosa podatkov, elektronskih arhivov, podatkovnih baz in enodimenzionalnih aplikacij. Protiargument povečanju učinkovitosti in kreativnosti javnega sektorja z izravnavanjem hierarhičnih struktur so nejasni dokazi, da je v preteklosti vpeljava IKT v javni sektor prinesla takšne učinke (Margetts v Chadwick 2006, 194). Večkrat je prišlo do dvojnosti starega in novega; kombinacije velikih področij tradicionalne hierarhije in manjših žepov kreativnosti (Chadwick 2006, 193–194).

3.1.4 Demokratizacija

Internet pogosto obravnavamo kot pluralen medij, ki spodbuja ustvarjanje novih virov informacij in neodvisnih kanalov za politično debato. Zaradi teh lastnosti mnogi verjamejo, da bi splet lahko spodkopal ali nadomestil moč politikov, birokratov in medijskih industrialcev. Na spletu se organizirajo peticije in spletne volilne kampanje, elektronski kanali pa se uporabljajo tudi za razglašanje uporniških informacij in pogledov iz zaprtih represivnih režimov. Potencialni pomen takih priložnosti za demokratično participacijo je težko oceniti, saj mnoge neposredno vplivajo na osnovne procese odgovornosti in predstavnitva (Raab in Bellamy 2005, 22).

Nekateri avtorji zagovarjajo radikalno razširjenje e-vlade, ker bi lahko državljanje polno vključila v administrativne procese in oblikovanje politik. Take perspektive presežejo preprosto elektronsko ponudbo storitev in na podlagi interneta vidijo vlogo državljanskega posvetovanja že v zgodnjih fazah razvoja politik ali v procesu nepretrganega preoblikovanja javnih storitev. V skrajni viziji e-vlada prehiti moderno administrativno državo, ko redna elektronska interakcija s politiki, javnimi uslužbenci in skupinami državljanov postane stalna praksa oblikovanja politik in rutinske administracije. Stremi h korenitim spremembam javnih birokracij, ki ne bi odsevale le napredka in mreženja na podlagi interneta, pa tudi k premestitvi v bolj posvetovalne metode oblikovanja politik. Internet ponuja potencial za večjo politično participacijo in preoblikovanje države v bolj odprto, interaktivno in omreženo obliko, predvsem kot alternativo tradicionalnim birokratskim hierarhijam in komercialnim oblikam ponudbe storitev. Zagovorniki skrajnega modela menijo, da bi morala razširjena raba interneta v tradicionalnih računalniških aplikacijah javnih birokracij preiti v navzven odprto obliko mrež, v katerih bi zbledele meje med notranjimi informacijami organizacij in njihovimi zunanjimi uporabniki. Na ta način bi se vlade lahko odzvale na zahteve državljanov, ti pa bi lahko vplivali na vlade preko hitrih povratnih mehanizmov. E-vlada potrebuje prilagodljiv pristop rasti in učenja, s katerim bi različni deli vlade delovale ekipno, s pomočjo intranetov in drugih oblik skupinsko-programskih rešitev (Chadwick 2006, 198).

Pojavi se tudi vprašanje vloge posredništva, ki jo nosijo izvoljeni predstavniki. Notranja odgovornost, ki temelji na rednih pregledih, preiskavah in nadzoru je v veliki

meri odvisna od zbiranja in analize informacij. Porast takih procesov v razvitih vladah ustvarja novo obliko odgovornosti, v kateri birokracije s pomočjo internih administrativnih mehanizmov nadzirajo same sebe. Tradicionalne oblike politične odgovornosti na račun proizvodjanja »kakovosti« izgubljajo na pomenu (Chadwick 2006, 199).

Bruce Bimber (v Galston 2002, 55) predlaga, da je najverjetnejši učinek interneta okrepitev skupinsko usmerjenih politik, proces pa imenuje pospešeni pluralizem. Njegov argument sloni na dveh empiričnih sklepih: kot prvo, internet ne spremeni dejstva, da večina ljudi pozorno izbira, katerim problemom in informacijam namenja pozornost. Drugič, internet niža stroške lociranja, organiziranja in mobilizacije skupnosti enako mislečih posameznikov. Po eni strani to lahko opišemo kot demokratizacijo skupinskih politik, saj znižani stroški olajšajo organizacijo posameznikov in skupin z manj sredstvi. Po drugi strani pa pospešeni pluralizem zmanjšuje politično koherenco in stabilnost. Povečuje se razdrobljenost, saj se usmerjene politike problemov oblikujejo, da izvajajo ozko naravnani pritisk na politiko, po rešitvi problema pa razpadejo. V tem procesu izgubljajo moč tradicionalne javne in prostovoljne institucije, ki uživajo stabilnost in delujejo v smeri integracije različnih izbir.

3.2 Omejitveni vidiki

3.2.1 Digitalni razkorak

Neenakosti pri uporabi in dostopu do interneta je odraz širših družbenih neenakosti. Digitalni razkorak je verjetno najbolj pogost izraz v akademskih in popularnih člankih o internetu, in to z razlogom. Ni le enega razkoraka, ampak mnogo, koncept je uporaben kratkoročni izraz za nenehne neenakosti, ki obstajajo med revnimi in bogatimi z informacijami. Raziskovalci se redko strinjajo kako, če sploh, se meri digitalni razkorak, še manj pa je skladnosti pri njegovi celotni pomembnosti (Chadwick 2006, 49). V temeljih gre pri digitalnem razkoraku za fizični dostop do interneta ter povezane strojne in programske opreme. Za razumevanje digitalnega razkoraka je merjenje fizičnega dostopa bistveno, ni pa to edina plat zgodbe. Jan van

Dijk in Kenneth Hacker (v Chadwick 2006, 52) razločita štiri osnovne prepreke za dostop do interneta na individualni ravni:

- pomanjkanje osnovnih veščin za uporabo, ki jih povzroča pomanjkanje interesa, strah pred računalniki in neprivlačnost novih tehnologij (mentalni dostop);
- odsotnost posesti računalnikov in povezave (materialni dostop);
- pomanjkanje veščin zaradi pomanjkljive intuitivnosti in neustrezne izobrazbe ali družbene podpore (dostop do veščin);
- pomanjkanje priložnosti za uporabo (dostop do uporabe).

Za nekatere je digitalni razkorak nepomemben, ker vidijo glavno vlogo interneta v tem, da državljanke oskrbuje z informacijami, s tem pa jim daje moč. S hitrim in enostavnim dostopom do informacij se lahko informirano odločajo na področjih, kjer so morali prej zaupati strokovnjakom in profesionalnim posrednikom. Vendar se moramo zavedati, da dostop do informacij ni tudi dovolj za njihovo razumevanje. Za interpretacijo medicinskih izrazov na primer še vedno potrebujemo zdravnike. Internet dramatično zniža pregrade do tržišča idej in mnoge skupine in narodi na internetu v primerjavi z resničnim svetom niso enakomerno zastopane. Razkorak v vsebini še povečuje fizični razkorak, vse skupaj pa vodi v spiralo. Za več raznolikosti bi morali skupinam v neugodnem položaju omogočiti dostop in veščine, vendar pa bo pri njih malo zanimanja, če jih na spletu čaka bolj malo znanega (Chadwick 2006, 52–53).

E-vlada lahko neenakosti med državljani dodatno zaostri, zato Tambini (v Gibson in drugi 2005, 103) loči dva odnosa do problema. Nazadnjaški odnos vidi funkcije demokratičnega procesa le izven spleta, saj tako s posamezniki brez dostopa do novih tehnologij ne ravnamo nepošteno. V tem primeru internet ne bo imel večje veljave, dokler ne bo na voljo vsem pod enakimi pogoji. Na drugem koncu spektra pa vidi radikalno rešitev, ki vse procese postavi na splet, ne glede na to, ali imajo vsi dostop do medija ali ne. V tem smislu je demokratizacija za peščico boljše kot nikakršna demokratizacija. Po mnenju Davisa elektronsko glasovanje kot nadomestek tradicionalnega ne bi nikomur jemalo volilne pravice, bi pa kljub temu ponujalo prednost bolj aktivnim. Izključna raba interneta tehnično gotovo nagne proti

srednjemu in višjemu družbenemu razredu – že politično aktivnemu (Davies v Gibson in drugi 2005, 107).

3.2.2 Politična apatija

Večina aktivnosti na internetu je nepolitičnih, rutinsko brskanje in objavljanje ne spodbujata iskanja spletnih strani in skupin, ki imajo širok spekter interesov in združujejo množico perspektiv (Thompson 2002, 35). Poleg tega tudi prekrivanje IKT in zabavnih medijev skupaj s tekmovalnostjo ponudnikov resno izriva tradicionalne javne vire, iz katerih večina javnosti že nekaj časa pridobiva politične informacije (Raab in Bellamy 2005, 22). Nove tehnologije naj ne bi imele bistvenega vpliva na karakteristike, ki napravijo predstavniki sistem najbolj ustrezen; državljani ne bodo bolj modri, kot tudi ne bolj objektivni ali zainteresirani za vstop v politiko (Sartori v Gibson in drugi 2005, 101).

Po drugi strani pa lahko upad zanimanja in zaupanja razumemo v luči krize političnega komuniciranja. Nekateri akademiki povezujejo krizo političnega komuniciranja s prikazom politike v medijih, pogosto pa ga navajajo kot glavni razlog za vse večje nezaupanje. Nižji obisk volitev in glasovanj lahko razumemo kot dokaz apatije državljanov in temeljne ločitve državljanov in vlade. Politični ekonomisti državljansko pasivnost razumejo kot rezultat računanja stroškov in koristi participacije. Ljudem se zdi, da individualni napor ne more pripeljati do zelenih sprememb. Iz raziskav je jasno, da je v zadnjih desetletjih zaupanje v politike in politične stranke upadlo v skoraj vseh državah, kjer so potekale (Norris v Gibson in drugi 2005, 96). Trendi so jasni, veliko več težav pa imamo z razlago in interpretacijami teh fenomenov. Po eni strani upad identifikacije državljanov s političnimi strankami ne pomeni nujno, da legitimnost osrednjih institucij predstaviške demokracije razpada. Državljani lahko za dosego političnih ciljev uporabljajo tudi vzvode zunaj teh institucij. Jasno je tudi, da je nizko zaupanje povezano s slabim delom vlad. Ljudje, ki so kritični do različnih vladnih storitev, so manj zaupljivi kot tisti, ki so zadovoljni. Oblikovanje politik bi moralo biti bolj podrejeno izboljšanju učinkovitosti reševanja problemov in manj demokratičnemu odzivu na zahteve državljanov (Åström 2005, 96–97).

Politične rešitve za zmanjšanje apatije običajno vključujejo predloge za poenostavljene participacije v vladi s spodbujanjem transparentnosti oblasti in razvoja različnih posvetovalnih in participativnih tehnik. Zadnje čase se IKT vse bolj kažejo kot mogoča rešitev za zaznane težave v politični komunikaciji.

Če tradicionalni viri ne uspejo prikazati pogleda, da je politika pomembna in zanimiva za državljane, bodo IKT neuspešne pri premagovanju apatije, ki razjeda trenutni sistem predstavniške demokracije. Poleg osveščanja morajo IKT ponuditi tudi sredstva za večjo participacijo na eni strani in odgovornost na drugi (Raab in Bellamy, 22).

3.2.3 Politični sistem in upravljanje

Bellamy in Raab (2005, 21) prideta do zaključka, da raba IKT lahko izboljša parlamentarne procese in približa institucije javnosti. Vendar odkrijeta tudi nekaj znakov, ki kažejo, da predstavniške institucije nimajo interesa za inovacije, za to pa obstaja množica razlogov. Razvoj novih komunikacijskih in informacijskih tokov predstavlja velik izziv za utrjene infrastrukture in načine ravnanja z informacijami in komunikacijo ter nadzor nad njimi. Proces implementiranja odločitev vladnih institucij ima nejasno vlogo v sodobni politiki, kjer je poudarek bolj na diskurzu in komunikaciji, kot pa odločanju, posvetovanju in izvrševanju. Medtem ko parlamentarno odločanje kopiči in združuje, postmoderne politike slavijo pluralnost in razpršenost. Tak diskurz sam po sebi ne cilja na združeno odločanje, zato tudi nihče ne more prevzeti odgovornosti za katerokoli odločitev, težko jo je najti konceptualno ali empirično. To ima pomembne posledice za funkcije združevanja in odgovornosti predstavniške demokracije v velikih družbah (Raab in Bellamy 2005, 26).

Problem predstavlja tudi trend političnega odločanja v zaprtih, skritih mrežah zunaj področij parlamentarne demokracije. V kolikšnem obsegu so politične elite, ki so integrirane v ta omrežja, tudi same predmet demokratičnega nadzora in obnove? To je eden od bolj obravnavanih problemov v teorijah in strategijah za demokratizacijo centrov moči in odločanja v kompleksnih, neodvisnih strukturah modernega vladanja. Nove vrste elektronsko podprtih tokov informacij in virov bi lahko podpirale strategije, ki bi ublažile protidemokratične učinke teh političnih mrež.

Vendar je pri takih optimističnih scenarijih treba upoštevati dva pogoja. Prvič, tudi IKT lahko služijo kot orodje za pridobivanje politične moči. Nekateri vpleteni lahko implementirajo boljše infrastrukture IKT kot tekmeci, s čimer imajo prednost pri igri v političnih mrežah. Povečana odvisnost od IKT jim prinaša pomembno vlogo pri spreminjanju razmerja moči med sodelujočimi. IKT, kot denar ali volilni glasovi pred njimi, postajajo močan vir političnega vpliva. Drugič, tudi če bi IKT lahko povečale vključenost v določenih procesih odločanja, moramo upoštevati tudi vrste demokratičnih rezultatov. Demokratizacija notranjih strankarskih procesov, krepitev in demokratizacija civilnih institucij ter povečanje odgovornosti in cirkulacije elit v političnih mrežah sicer pomagajo pri kopičenju ter izražanju predstavništva in odgovornosti, vendar ne vemo, kako bi ti procesi spremenili ali pomagali pri spreminjanju procesov volitev, debat in tradicionalnih političnih enot – predvsem jedro procesov predstavništva in odgovornosti (Raab in Bellamy 2005, 24). Da bodo izvrševalci bolj odgovorni predstavniškim institucijam, so potrebne strukturne in postopkovne spremembe, kjer IKT lahko pripomorejo, ne pa prevzamejo izboljšave.

3.2.4 Komercializacija interneta

Pristop politične ekonomije se tradicionalno osredotoča na ekonomske neenakosti, ki temeljijo na lastništvu in nadzoru, in na kakšen način te neenakosti omejujejo razpon medijskih vsebin v kapitalističnih družbah. Mediji so umeščeni v zapleten sistem družbeno-ekonomskih odnosov, kjer imajo ključno vlogo pri ohranjanju »statusa quo«. Prednost pristopa je, da razgrne pogled na to, kako komunikacijske strukture pripomorejo k večji družbeni, ekonomski in politični neenakosti. Kot drugi mediji pred njim je tudi internet mogoče razumeti kot orodje za preoblikovanje in krepitev obstoječih neenakosti v produkciji in distribuciji medijskih vsebin.

Med različnimi pristopi politične ekonomije ločimo tri širše:

- Mediji neposredno služijo širšemu sistemu materialne produkcije, niso le ležeren, postranski fenomen. Cirkulacija simbolnih vrednosti v sodobnem oglaševanju se prepleta s cirkulacijo blaga; ideologija in ekonomija sta sklenjeni v simbiotskem razmerju. Vsa medijska sporočila, med katerimi izbiramo, so torej neposredno povezani z ekonomskim kontekstom, v katerem nastanejo.

- Posamezniki, ki so udeleženi v produkciji vsebin, so relativno samostojni. Tudi družbene skupine s potrošnjo dokaj samostojno in aktivno gradijo svoje življenjske stile in identitete. Ta pristop daje večji pomen kulturnemu in subkulturnemu nasprotovanju množičnim medijem.
- Instrumentalen pristop se osredotoča na ekonomsko in politično elito, ki medije uporablja kot instrument v kampanjah ideološke mobilizacije. Mediji običajno sodelujejo z vlado in dominantnimi ekonomskimi interesi, da lahko skupaj oblikujejo javno mnenje.

Kljub razlikam v pristopih ima večina akademikov skupno vizijo o zdravem medijskem okolju. Na strani produkcije bi morali stremeti k največji pestrosti in odgovornosti. Na strani potrošnje pa poudarjajo univerzalen dostop do medijev. Medijske vsebine morajo odražati visoko množstvo glasov in stilov. Te zahteve lahko preprosto prenesemo tudi na orodja, ki poganjajo internet in omogočajo družbenim skupinam izražanje identitet. Demokratizacijski učinek takih orodij je bistven za to, da se internet razvije v bolj svoboden medij, kot pa so tiskani in množični mediji (Chadwick 2006, 290–292).

3.2.5 Druge ovire

Na poti razvoja e-vlade je mnogo neuspešnih eksperimentov in projektov, med bolj pogostimi razlogi pa so nezadostno financiranje, nerealistična pričakovanja, neprimerna tehnologija, notranji razdori in pomanjkanje jasnih ciljev. Projektanti so pogosto poskušali navaditi ljudi, da bi uporabljali nove tehnologije, namesto da bi se ukvarjali z realnimi problemi skupnosti (Bannon in Griffin 2001 v Chadwick, 102). Vlade so omejene tudi z obstoječimi zasebnimi partnerji, zato sistemov ne morejo zgraditi popolnoma na novo. Delati morajo s tem, kar imajo, to pa pomeni, da morajo tehnološke spremembe in prioritete upravljati znotraj pogodbenih obveznosti (Chadwick 2006, 180). Velik del problemov izhaja tudi iz hitrih tehnoloških sprememb, morda še bolj pa iz populariziranih domnev, kako internet uporabljati na politične načine. V takem okolju lahko določene internetne tehnologije več let mirujejo, preden jih zaznamo, razvijemo in uporabimo v prevladujoči politiki (Chadwick 2006, 317).

Tudi z nadzorom povezujemo mnogo negativnih učinkov: medsebojno sumničenje in nezaupanje, vdor v zasebnost in možnost napak, ki lahko pripeljejo do napačnih obtožb. Elektronski nadzor, če nam je všeč ali ne, pomeni nepretrgano nadzorovanje tistih, ki ne počnejo nič nelegalnega. V kontekstu e-vlade to pomeni tudi nadzor političnih interakcij, kar nas hitro pripelje do vprašanja moči in njene zlorabe. Centralizacija moči, diskretno prestrezanje zasebne komunikacije, vzdušje družbenega nezaupanja in strahu so posledice, ki v zadnjem letih postajajo vse bolj očitni in aktualni problem, zato moramo tudi to temo obravnavati kot resno omejitev (Kersting in Baldersheim 2004, 11–14).

3.3 Skrajnosti e-vlade

3.3.1 Mobilizacijska in krepitvena perspektiva

Interpretacij o potencialu in omejitvah IKT pri doseganju demokratičnih ciljev je mnogo. Nekateri entuziasti verjamejo v izobilje možnosti v digitalnem svetu, drugi v močno virtualno skupnost. Verjamejo, da imajo nove tehnologije potencial za izmenjavo idej, mobilizacijo javnosti in krepitev socialnega kapitala. Razkorak med civilno družbo in vladami bi se lahko zmanjšal s pomočjo IKT. Mogoče je torej, da bi se povečala količina tistih, ki sodelujejo v politiki, po drugi strani pa bi se lahko tudi okrepila obstoječo vrzel med angažiranimi in apatičnimi.

Koncept *mobilizacije* sloni na domnevi, da aktivnost na spletu predstavlja specifično obliko politične participacije, ki se od običajnih (delo političnih strank, organizacija gibanj ali lobiranje pri izvoljenih predstavnikih) razlikuje na več načinov. S pospeševanjem participacije in razpoložljivostjo političnih informacij splet lahko zmanjša neuravnovešenost javnega družbenega življenja (Åström 2005, 104). Z internetom bi lahko več ljudi sodelovalo v javnem življenju, saj briše meje civilnega udejstvovanja, preskakuje finančne ovire, odpira možnosti za politično debato, lajša širjenje informacij in interakcijo v skupinah. Z vidika mobilizacijske perspektive bodo IKT prinesle nove oblike horizontalne in vertikalne komunikacije, ki bogati in pospešuje javno posvetovanje (Norris 2002, 60).

V teoriji *krepitve* obstoječe institucije nove tehnologije vzamejo za svoje in si jih prilagodijo, tehnologija postane orodje za krepitev obstoječe ureditve oblastnih struktur. Oblikujejo jo tisti, ki vpliv že imajo, in na ta način postane orodje v procesu krepitve obstoječih struktur moči. Neravnovesje moči, ki ga najdemo v tradicionalnih političnih aktivnostih, se prenese na splet (Åström 2005, 104). Teorije krepitve temeljijo tudi na predpostavki, da raba interneta ne spreminja radikalno vzorcev politične participacije, ampak krepi obstoječe. S te perspektive bo internet okrepil ali pa celo povečal prepad participacije med tistimi, ki imajo, in tistimi, ki nimajo. Poznana neenakomerna družbenoekonomska nagnjenja, ki obstajajo v skoraj vseh oblikah politične participacije, bodo malo verjetno izginila na internetu.

3.3.2 Strategije spletne navzočnosti vlad

Demokratske institucije lažje in raje sprejmejo inovacije, ki se ujemajo z obstoječimi strukturami politične kontrole in dobro utrjenimi vlogami organizacij. Raab in Bellamy (2005, 21) pričakujeta, da se bodo vlade osredotočile na informatizacijo svojih notranjih ureditev in dostavo informacij javnosti, pri tem pa pokazale manj interesa za stimulacijo in integracijo bolj odprte demokratske interakcije. Sklepata, da bo na dolgi rok vrednost IKT predvsem v zagotavljanju neposredne oblike komunikacije med državljani, ki ne bo ogrožala obstoja in primata osrednjih političnih institucij.

Vpliv novih IKT na demokracijo in državljane je v veliki meri odvisen tudi od načina razvoja, ki ga izberejo državne institucije – kako razvijejo svojo spletno prisotnost in kakšne prioritete za spletno interakcijo si postavijo. Glede na velikost, starost in funkcijo razlikujemo systemske in tehnološke priložnosti, s katerimi razpolagajo demokratske organizacije in institucije. Naša pričakovanja za inovacijo moramo primerno prilagoditi. Institucija, ki ima dolgo tradicijo, bo počasneje vključila IKT v svoje delovanje kot na primer na novo vzpostavljena, v kateri so računalniško visoko pismeni posamezniki (Gibson in drugi 2004).

Needham (2005, 45) pri razvoju spletne navzočnosti vlad loči med dvema skrajnima strategijama: vlade svoje funkcije v celoti prestavijo na splet ali pa jih preoblikujejo tako, da v celoti izkoristijo prednosti novih tehnologij (glej tabelo 3.1). Pri izbiri morajo upoštevati tri primarne mehanizme, s katerimi vlade komunicirajo s svojimi državljani:

preskrba z javnimi storitvami, preskrba z informacijami in posvetovanje o politiki. Vlade se morajo odločiti, kako bodo te mehanizme prestavile na splet in kateremu bodo dale prednost pri razvoju. Ta izbira ima vpliv na demokratizacijo in državljane, saj določa, kako bodo različno vplivali na izkušnjo državljanov.

Z objavo informacij na spletu vlada državljanom sporoča, kaj počne, širi odgovornost in jim omogoča bolj informirane odločitve o izbiri storitev. Državljeni imajo malo vpliva na nadzor vsebine in razumljivostjo informacij. Posvetovanje je bolj obsežna vloga, v kateri državljani postanejo aktivni udeleženci v vladi namesto pasivni potrošniki. V primeru uporabe posvetovanja lahko govorimo o premiku k bolj participativnim oblikam demokracije. V najmanj obsežni vlogi vlada internet uporabi kot orodje za dostavo vladnih storitev in izvrševanje brez možnosti za povečano participacijo. V tej skrajnosti se odseva popolna predstavniška demokracija. Na drugi strani lestvice pa vlade lahko uporabijo interaktivni potencial interneta za uvajanje inovativnih oblik posvetovalne demokracije, ki državljanom omogoča polno participacijo pri oblikovanju politik. To lahko vsebuje nagnjenost k neposredni demokraciji, kjer predstavniške institucije dopolnjujejo ali zamenjajo mehanizmi, ki omogočajo neprekinjeno posvetovanje državljanov. Med tema skrajnostma pa ležijo priložnosti za poglobitev participacije državljanov znotraj okvirov in omejitev predstavniške demokracije skozi širitev možnosti posvetovanja (Needham 2005, 45).

Tabela 3.1: Vpliv e-vlade na institucije in demokracijo

Oblika e-vlade	Vpliv na institucije	Tip demokracije
		Predstavniška
Dostop do storitev	Izvršilna oblast koordinira dostop do spletnih storitev	Državljeni kot potrošniki nimajo aktivne vloge med posameznimi volitvam
Dostop do informacij	Izvršilna in sodna oblast objavljata informacije na spletu	Državljeni postanejo bolj informirani o vladi in njenih funkcijah
<i>Offline</i> posvetovanje prestavljeno <i>online</i>	Izvršilna in sodna oblast uporabljata internet za pospeševanje in odpiranje	Državljeni imajo nove kanale za komunikacijo z vlado, ki zasenčijo <i>offline</i>

	obstoječih posvetovalnih mehanizmov	ekvivalente
Posvetovanje državljanov in politikov na spletnih forumih	Odpiranje novih posvetovalnih institucij, ki pomagajo politiki	Državljeni lahko sodelujejo v novih institucijah, vlada določa obseg in vpliv posvetovanja
Odločitve, sprejete na spletnih forumih	Ustvarjanje novih posvetovalnih institucij, ki zamenjajo predstavniške institucije	Neposredni nadzor državljanov zamenja predstavniško demokracijo pri nekaterih ali vseh političnih vprašanjih
		Neposredna

Vir: Needham (2005, 46)

4 INSTITUCIONALNA PRAKSA V EU

4.1 Estonski primer internetnih volitev

Leta 2005 je Estonija postala prva država na svetu, ki je svojim državljanom na lokalnih volitvah omogočila oddajo volilnega glasu preko interneta. Svetovni premieri so sledile državnozbornske volitve, na katerih je delež internetnih volivcev dosegel 3,4 % vseh upravičencev. Na volitvah v Evropski parlament leta 2009 je delež narasel na 6,5 %, na lokalnih volitvah istega leta pa celo na 9,5 %. Raziskava temelji na podatkih vseh štirih volitev, združuje pa zbrane podatke uradnih statistik in individualne, ki so jih raziskovalci zbrali s pomočjo anket. Z anketami so lahko natančno izmerili vpliv demografskih, ekonomskih, političnih in tehnoloških spremenljivk. Podatki so bili vsako leto zbrani za iste spremenljivke, uporabljeni so bili enaki procesi vzorčenja z enakimi tehnikami zbiranja podatkov. To je raziskovalcem omogočilo razumevanje napredka e-volitev ter razvoj in spremembe volilnih vedenj. Vpliv e-volitev nima neznatnega vpliva na udeležbo oziroma povečano politično participacijo. Po ocenah raziskave bi bila udeležba na volitvah leta 2009 lahko za 2,6 odstotka nižja, če ne bi bilo možnosti internetnega glasovanja. V Estoniji število e-volivcev raste, e-volitve pa privlačijo vse večje občinstvo. Z raziskavo so želeli do bistvenih sklepov o e-volitvah v Estoniji in do bolj splošnih pogledov na internet v vlogi volilnega kanala in njegovem vplivu na volitve (European University Institute 2010).

Kontekst

Estonija je na področju uporabe interneta in drugih IKT ena od najbolj razvitih držav v Evropi v zasebnem in javnem sektorju. Leta 2009 je imelo dostop do interneta 63 % gospodinjstev, internet pa je uporabljalo več kot 70 % državljanov starosti med 16 in 74. Povpraševanje državljanov in podjetij po nekaterih vladnih storitvah je na spletu mnogo večje kot po tistih izven spleta. Primer takih storitev je oddaja davčne napovedi za podjetja in posameznike ali pregled šolskih ocen. Število vladnih storitev na spletu hitro raste predvsem zaradi aktivne podpore vlad. Leta 2004 so sprejeli smernice, ki krepijo centralno koordinacijo informacijskih tehnologij in povečujejo doslednost in sodelovanje pri razvoju informacijske družbe. Cilj je bila vpeljava e-

storitev v vse državne institucije in aktivnosti za širjenje znanja in spretnosti za celotno družbo. S tem bi radi dosegli učinkovitost ekonomije in družbe, hkrati pa uskladili prioritete Evropske unije. Za koordinacijo, pregled in doseganje načrtov skrbi eno ministrstvo, vlada pa načrt za prioritete in cilje informacijske politike potrjuje vsako leto. Z različnimi projekti želijo infrastrukture IKT državnih in lokalnih institucij razviti in integrirati v državljansko prijazne storitve. Estonija se je na področju infrastrukture IKT in dostopnosti internetnih javnih storitev izkazala za eno od vodilnih držav v Evropi. To vsekakor spodbuja hitro rast e-volitev, zelo pomembne implikacije pa ima tudi za druge oblike e-vlade (European University Institute 2010).

Rezultati

Po pričakovanjih so bili volivci na splošno bolj vključeni v proces volitev kot ne-volivci, vseeno je bilo dokaj veliko ne-volivcev vključenih v volilne kampanje. Nekateri volilni aktivnosti, kot so politični oglasi v časopisih in revijah, stojnice političnih strank in pošta, so podobno učinkovale na obe skupini. V obeh skupinah so imeli velik vpliv tudi radio, televizija in časopisni članki. Na internetne volivce so manj vplivale tradicionalne oblike politične komunikacije (radio, letaki, stojnice, dogodki, pošta), saj so veliko bolj nagnjeni k iskanju informacij na internetu. Estonski primer potrjuje teoretična izhodišča iz poglavja o participaciji.

E-volitve lahko kot alternativna oblika politične participacije povečajo posameznikovo voljo za udeležbo. Pri politično neaktivnih je učinek mogoč šele, ko je nekaj časa na voljo, pri aktivnih pa delež internetnih volivcev narašča. V teoriji tehnoloških inovacij je učinek tehnologij zakasnen, zato moramo povečanje udeležbe za 2,6 % na račun e-volitev razumeti kot znatno. Državljeni e-volitve razumejo predvsem kot stvar prikladnosti, saj omogoča hitrejšo, bolj praktično in nasplošno poenostavljeno udeležbo. Povprečno 86 % volivcev, ki so preizkusili volilni mehanizem na internetu, je zelo naklonjenih e-volitvam. Zelo redko se vračajo k tradicionalnim oblikam participacije in nihče ni popolnoma proti. E-volitve s časom pridobivajo na priljubljenosti, izpostavljenost pa pozitivno drži le še krepki. Tako volivci kot politične stranke se na internetne volitve in iskanje informacij na spletu hitro prilagajajo (European University Institute 2010).

4.2 Norveški primer internetnih volitev

Na norveških parlamentarnih volitvah je leta 2013 preko interneta glasovalo okrog 70.000 volivcev, kar predstavlja 38 % izmed vseh 250.000 volivcev, ki so imeli to možnost. Te številke so sicer spodbudne, vendar se po podatkih raziskave, ki jo je izvedla norveška vlada, volilna udeležba ni povečala. Prav tako ni mobilizirala ljudi, ki se volitev običajno ne udeležujejo, denimo mladih. Internetno glasovanje namreč ni omogočalo glasovanja v nadzorovanih okoljih, zato je bil mogoč vpliv na glasovanje, sistem pa je dopuščal večkratno glasovanje. Poleg tega so tik pred volitvami strokovnjaki opozarjali na pomanjkljivo šifriranje in varnost, zato bi morali sistem glasovanja spisati na novo. Norveška vlada se je odločila, da po preizkusu na volitvah v letih 2011 in 2013 ukine možnost glasovanja prek interneta in ostane pri klasičnem glasovanju, kot glavni razlog pa navajajo nezaupanje ljudi, državljani namreč preprosto niso prepričani o varnosti, zanesljivosti in anonimnosti elektronskih volitev (BBC 2014).

4.3 Razvoj e-vlade v Sloveniji

Vlada vpelje interakcije in določi kanale, preko katerih državljani komunicirajo z njo. Ko se vlade odločijo za razvoj javno dostopnih spletnih storitev, morajo izbrati, katere vidike interakcij bodo premaknile na splet in do kakšne mere bodo izkoristile priložnosti, ki jih tehnologije ponujajo za preoblikovanje vsebine interakcij. Obseg demokratizacije je torej odvisen predvsem od volje vlad, da se postavijo v vlogo voditelja in pospeševalca razvijanja demokratične participacije.

Pionirsko obdobje oblikovanja spletnih storitev slovenskih vlad se je končalo leta 2001, ko je urad vlade za informiranje naročil celostno analizo. Cilj analize je bilo ovrednotenje, odprava pomanjkljivosti in poenotenje vladnih spletnih portalov. V razvoju slovenske informatizacije so imela prednost predvsem tista orodja IKT, ki ohranjajo obstoječa razmerja moči in jih podpirajo (Lukšič in Oblak 2003). Poleg tega je bil razvoj okrnjen tudi zaradi nizke stopnje financiranja izobraževanja v gospodarskem sektorju, srednja generacija politikov in mnenjskih voditeljev nima dovolj znanja v informatiki in tudi stopnja izobraženosti je v celotni družbi razmeroma nizka. Slovenija ima torej nekatere slabosti, ima pa tudi nekatere prednosti. Nove

generacije so na primer dobro izobražene in govorijo vsaj en tuj jezik, poleg tega pa imajo tudi znanje za uporabo sodobnih tehnologij (Franz v Lukšič in Oblak 2003, 38-39). Demokratične potenciale interneta slovenski uporabniki vidijo skrajno pozitivno, posebno optimistični so pri iskanju ljudi s podobnimi interesi ter izražanju in prepoznavanju mnenj. Več ovir pa vidijo pri navezovanju stikov s politiki in prejemanju povratnih informacij s strani državnih institucij. Ker sta to dokaj preprosti obliki delovanja, sklepamo, da izkušnje uporabnikov niso dobre (Oblak 2003, 65–66).

Delakordi (v Haček in Kukovič 2013, 743) se zdi zelo zaskrbljujoče, da Slovenija globalno zaostaja pri izvrševanju e-participacije in e-demokracije. Leta 2004 in 2005 je bila namreč med 192 državami sveta uvrščena šele na 41. in 46. mesto. Po drugi strani pa omeni, da je na skupnem indeksu e-uprave v študiji ZN za leto 2008 uvrščena na solidno 26. mesto. Slovenija je sicer pri meritvah dostopnosti osnovnih 20 storitev e-uprave z indeksom 95 v vrhu evropskih držav, nad Norveško (80) in Estonijo (90) (v RIS 2009). Tudi na splošno meritve razvitosti e-uprave v Evropski uniji kažejo (Cap Gemini v RIS 2010), da se dostopnost dvajsetih osnovnih storitev e-uprave v vseh državah članicah izboljšuje. Po pregledu podatkov Statističnega urada RS (2013) je internet v Sloveniji dostopen veliki večini ljudi. S tehnološkega vidika torej ne bi smelo biti večjih omejitev. Razlog za veliko razliko v razvoju Delakorda vidi v pozni uvrstitvi e-demokracije na strateško raven razvoja e-uprave v strategijah slovenskih vlad. Spletne aplikacije e-uprave in e-vlade izkoriščajo le manjši del participativnih potencialov IKT (Delakorda v Lukšič in Oblak 2003, 88).

4.3.1 Strategija e-uprave Republike Slovenije za obdobje 2006 do 2010

Slovenska e-vlada je do leta 2006 doživela številne organizacijske spremembe, dosegla pa je tudi nekatere uspehe pri doseganju ciljev strategij in programov. S pomočjo strategije slovenske e-uprave do leta 2010 pa naj bi stopila v novo obdobje (Dobnikar in Žužek Nemeč 2007, 358). Analiza strategije mi bo pomagala razumeti kakšno vlogo so prevzele slovenske vlade, za kakšen razvoj so se odločile in kako bodo izkoristile priložnosti.

Strategijo je pripravila medresorska projektna skupina pri Ministrstvu za javno upravo, pri njenem oblikovanju pa je s svojimi predlogi in mnenji sodelovala tudi

zainteresirana javnost. Namen strategije SEP-2010 je določitev okvira in ciljev za nadaljnje uresničevanje novih in že zastavljenih dejavnosti slovenske e-uprave. Pri tem so upoštevane smernice in pobude, ki so bile sprejete na ravni Evropske unije, in povzetek ocene stanja e-uprave v preteklih obdobjih. Ministrstvo za javno upravo ima v tem procesu vlogo pobudnika, izvajalca in koordinatorja, zahtevane naloge pa bodo opravljali tudi vsi organi javne uprave. Po ocenah ministrstva je razvoj e-uprave dosegel primerljivo raven z drugimi evropskimi državami, na nekaterih področjih jih tudi presega.

V Sloveniji je vzpostavljena zanesljiva in zmogljiva infrastruktura IKT, ki omogoča vse vrste storitev za državljane, podjetja in zaposlene v upravi. Na portalu e-vlade so na voljo predvsem informacije in elektronske storitve, med cilji pa so navedeni tudi nekateri mehanizmi za povečanje politične participacije. Najbolj pomemben dejavnik za razvoj e-uprave je zadovoljstvo uporabnikov, državljanom morajo biti zagotovljene dostopne, enostavne, prijazne in varne elektronske storitve, aplikacije e-demokracije in informacije, ki bodo vedno in povsod na voljo.

Za doseg ciljev e-uprave so v strategiji navedene sledeče zahteve:

- izvajanje racionalizacije, optimizacije in standardizacije poslovanja v upravi,
- spremljanje učinkov prenove poslovanja,
- prilagajanje zakonodaje,
- reševanje organizacijskih in pravno-formalnih vprašanj,
- razvijanje sodobnih poslovnih modelov za razvoj e-uprave,
- prehod uprave in zaposlenih z izvajalca administrativnih postopkov na ponudnika storitev,
- odpiranje in povezovanje informacijskih virov znotraj uprave za učinkovitejše in cenejše storitve,
- načrtovanje in delovanje e-uprave, pri čemer lahko sodelujejo državljani in nevladne organizacije,
- interoperabilnost rešitev, storitev in podatkov,
- izvajanje projektov informatizacije z uporabo sodobnih in preizkušenih tehnologij,
- izvajanje usposabljanj za vse zaposlene v javni upravi, ki bodo uporabljali rešitve e-uprave,

- stalna notranja in zunanja promocija e-uprave,
- zagotavljanje sredstev za delovanje in vzdrževanje e-uprave.

V strategiji so navedeni tudi usmeritve in cilji do leta 2010. Največja pozornost je namenjena razvoju e-uprave po meri uporabnikov, razvoju v smeri združevanja informacij ter povezovanja informacijskih virov v upravi in e-storitev v osrednjo informacijsko storitveno točko, kakovosti informacij, skrbi za varnost podatkov in transakcij na različnih ravneh, neprekinjenemu dostopu preko sodobnih naprav ter razvoju praks usposabljanja uporabnikov in zaposlenih v upravi.

Med cilji strategije je treba poudariti tudi zavezo k vključitvi najširšega kroga uporabnikov v procese odločanja. Posredovanje pomembnih informacij, stališč in mnenj bi omogočilo izdelavo bolj sprejemljivih vladnih predlogov in politik. To bi dosegli z vzpostavitvijo interaktivnih orodij e-demokracije, kot so aplikacije na portalu e-uprava, spremljanje sprejemanja zakonodaje, e-forumi, e-peticije, e-glasovanje, tematske diskusijske spletne strani, v prihodnje pa tudi izvajanje e-referendumov in e-volitev. Bistveni usmeritvi e-uprave sta upoštevanje in vključevanje civilne družbe v obravnavo ustreznih tem.

5 ZAKLJUČEK

Večina državljanov porabi čas za zasebne zadeve, zato se moramo še vedno zanašati na izvoljene predstavnike in k temu političnemu razredu se moramo obrniti, če želimo spremembe. Žal vlade pogosto oblikujejo programe e-vlade, ker želijo biti v koraku z ostalimi državami in institucijami in pa zaradi javnega mnenja o informacijski družbi. Zaradi splošnega navdušenja so vlade prisiljene sprejeti neko obliko moderne in legitimne ideje o e-vladi, kar pa še ne pomeni, da imajo resnično željo po tem. Nekatere vlade so sicer bolj odprte za novosti kot druge. V Sloveniji e-vlado oblikujejo in razvijajo institucije, ki vpliv že imajo, glede na njihovo strategijo pa vzorcev politične participacije nimajo namena bistveno spremeniti. Zdi se, da so slovenske vlade predvsem sledilci ali opazovalci. Že bežen pregled želj politike in dejanskih iniciativ slovenskih vlad pokaže, da slednje precej zaostajajo. V strategiji slovenske e-uprave so sicer naštet tudi zaveze k povečani politični participaciji, vendar do zdaj ni bilo niti poskusnih projektov e-volitev, kakršne so imeli v Estoniji ali na Norveškem. V Sloveniji portali, kot je e-uprava, omogočajo predvsem dostop do informacij in storitev, državljani pa nimajo aktivne vloge. Avtorji strategije se ne zavzemajo za velike reforme javne administracije ali revolucionarne spremembe. Rajši govorijo o procesu neprekinjenih izboljšav s katerimi bodo, tako kot v uspešnem poslu, izboljšali in poenostavili delovanje (Dobnikar in Žužek Nemeč 2007). E-uprava ponuja tudi nove kanale za komunikacijo z institucijami, ki vedno bolj nadomeščajo klasične. Kljub dobro razvitemu dostopu do institucij pa temeljitega premika k neposredni demokraciji ni opaziti. Raziskava Andrewa R. Glencrossa (2008) je jasno potrdila dejstvo, da IKT same po sebi ne morejo pospešiti demokratičnih procesov. Ponovno je potrebno razmisliti o tem, kako preoblikovati IKT, da bodo te procese vzpodbujale in vzdrževale. E-vlada namreč ni bližnjica do zaupanja v politične institucije. Državljanji bodo zaupali procesom e-demokracije le takrat, ko bo imelo sprejemanje odločitev vidne pozitivne posledice. Za to je potrebna politična volja, vlade morajo koordinirati od zgoraj navzdol, zanašanje na angažma državljanov ni zadostno. Spremembe v političnem delovanju pa so običajno daleč od gotovih. Vpleteni se morajo odločiti, da tehnološke spremembe prevedejo v politične spremembe. Demokratična praksa se mora spremeniti, da bo ustrezala raznoliki družbi, prav tako pa se mora odzvati na pojav razpršenega in kompleksnega

upravljanja. Hkrati se moramo zavedati, da socialni, ekonomski, kulturni in politični problemi z izboljšanjem obstoječega predstavniškega sistema ne bodo izginili. Fleksibilne mreže IKT ponujajo tehnična sredstva za obvladovanje takšnih kompleksnosti, obstaja pa tudi velika nevarnost, da bi IKT samo pospešile razdrobitev javnega prostora. Angažirati pa se bomo torej morali predvsem državljani sami, slovenske vlade pa se bodo morale odločiti za konceptualni premik k bolj neposredni obliki demokracije.

6 LITERATURA

1. Applbaum, Arthur Isak. 2002. Failure in the Cybermarketplace of Ideas. V *Governance.com : democracy in the information age*, ur. Elaine Ciulla Kamarck in Joseph S. Nye Jr., 17–31. Washington (D.C.): Brookings.
2. Åström, Joachim. 2005. Digital democracy: ideas, intentions and initiatives in Swedish local governments. V *Electronic democracy: mobilisation, organisation and participation via new ICTs*, ur. Rachel Kay Gibson, Andrea Römmele in Stephen J. Ward, 96–115. London; New York: Routledge.
3. BBC. 2014. E-voting experiments end in Norway amid security fears. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/technology-28055678> (15. julij 2014).
4. Chadwick, Andrew. 2006. *Internet politics: states, citizens, and new communication technologies*. New York; Oxford: Oxford University Press.
5. Clift, Steven L.. 2004. E-VLADA IN DEMOKRACIJA. Dostopno prek: http://home.izum.si/cobiss/oz/2004_1/html/clanek_01.html (25. maj 2014).
6. Cordella, Antonio. 2007. E-government: towards the e-bureaucratic form? *Journal of Information Technology* 22: 265–274.
7. Delakorda, Simon. 2008. *Zakaj e-demokracija v javni upravi? – družboslovni pogled*. Dostopno prek: http://www.inepa.si/OLD/images/stories/delakorda_zakaj-edemokracija_dok-sis_2008.pdf (25. maj 2014).
8. Dobnikar, Aleš in Alenka Žužek Nemeč. 2007. eGovernment in Slovenia. *Informatica* 31: 257–365.
9. Državni portal republike Slovenije. E-uprava. 2014. *Pogosta vprašanja in odgovori*. Dostopno prek: <http://e-uprava.gov.si/e-uprava/edemokracijaStran.euprava?pageid=536> (25. maj 2014).
10. European University Institute. Robert Schuman Centre for Advanced Studies. 2010. *Internet Voting in Estonia. A Comparative Analysis of Four Elections since 2005*. Dostopno prek: http://www.vvk.ee/public/dok/Report_-_E-voting_in_Estonia_2005-2009.pdf.
11. Galston, William A. 2002. The Impact of the Internet on Civic Life: An Early Assessment. V *Governance.com : democracy in the information age*, ur. Elaine Ciulla Kamarck in Joseph S. Nye Jr., 40–58. Washington (D.C.): Brookings.

12. Gibson, Rachel Kay, Andrea Römmele in Stephen J. Ward. 2005. *Electronic democracy: mobilisation, organisation and participation via new ICTs*. London; New York: Routledge.
13. Glencross, Andrew. 2008. *E-Participation in the Legislative Proses: Provedural and Technological Lessons from Estonia*. *JeDEM – eJournal of eDemocracy and Open Government* 1(1). Dostopno prek: www.jedem.org/article/view/1/4 (18. september 2014).
14. Haček, Miro in Simona Kukovič. 2013. Razširjenost orodij e-demokracije in e-participacije v slovenskih občinah. *Teorija in praksa* 5/6 (50): 736–752.
15. Kamarck, Elaine Ciulla in Joseph S. Nye Jr.. 2002. *Governance.com : democracy in the information age*. Washington (D.C.): Brookings.
16. Kersting, Norbert in Harald Baldersheim. 2004. *Electronic voting and democracy : a comparative analysis*. Basingstoke ; New York : Palgrave Macmillan.
17. Leben, Anamarija in Mateja Kunstelj. 2004. Trendi razvoja e-uprave v Sloveniji. *Uprava* 2 (2). Dostopno prek: http://www2.fu.uni-lj.si/iuu/Clanki/Trendi_razvoja_e-Uprave_v_Sloveniji.pdf (18. september 2014).
18. Lukšič, Andrej in Tanja Oblak. 2003. *S poti v digitalno demokracijo*. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/eknjige/edemokracija.pdf> (25. september 2014).
19. Mechling, Jerry. 2002. Information Age Governance: Just the Start of Something Big?. V *Governance.com : democracy in the information age*, ur. Elaine Ciulla Kamarck in Joseph S. Nye Jr., 141–160. Washington (D.C.): Brookings.
20. Ministrstvo za javno upravo. 2006. *Strategija e-uprave Republike Slovenije za obdobje 2006 do 2010*. Dostopno prek: http://e-uprava.gov.si/eud/e-uprava/sep2010_200406.doc (25. maj 2014).
21. Needham, Catherine. 2005. The citizen as consumer: e-government in the United Kingdom and the United States. V *Electronic democracy: mobilisation, organisation and participation via new ICTs*, ur. Rachel Kay Gibson, Andrea Römmele in Stephen J. Ward, 43–69. London; New York: Routledge.
22. Norris, Pippa. 2002. Revolution, What Revolution? The Internet and U.S. Elections, 1992-2000. V *Governance.com : democracy in the information age*, ur. Elaine Ciulla Kamarck in Joseph S. Nye Jr., 59–80. Washington (D.C.): Brookings.
23. Oblak, Tanja. 2003. Ali kaj E-participirate? *Časopis za kritiko znanosti* 31 (211): 57–73.

24. Raab, Charles D. in Christine Bellamy. 2005. Electronic democracy and the »mixed polity«: symbiosis or conflict?. V *Electronic democracy: mobilisation, organisation and participation via new ICTs*, ur. Rachel Kay Gibson, Andrea Römmele in Stephen J. Ward, 17–42. London; New York: Routledge.
25. RIS. Raba interneta v Sloveniji. 2009. *E-uprava*. Dostopno prek: <http://www.ris.org/index.php?fl=2&lact=1&bid=9502&parent=26&p1=276&p2=285&p4=1335&p5=1487&p5=1337&id=1337> (25. maj 2014).
26. --- 2010. *Slovenija na področju dostopnosti storitev e-uprave med vodilnimi*. Dostopno prek: <http://www.ris.org/index.php?fl=2&lact=1&bid=11622&parent=27> (25. maj 2014).
27. --- 2011. *Slovenija osma po dostopnosti osnovnih storitev e-uprave*. Dostopno prek: http://www.ris.org/db/27/12115/Raziskave/Slovenija_osma_po_dostopnosti_osnovnih_storitev_euprave/?&cat=694&p1=276&p2=285&p3=1318&p4=1335&p5=1337&id=1337 (25. maj 2014).
28. Statistični urad Republike Slovenije. 2013. *Uporaba interneta v gospodinjstvih in pri posameznikih, Slovenija, 2013 – končni podatki*. Dostopno prek: www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5795 (25. maj 2014).
29. Thompson, Dennis. 2002. James Madison on Cyberdemocracy. V *Governance.com : democracy in the information age*, ur. Elaine Ciulla Kamarck in Joseph S. Nye Jr., 32–39. Washington (D.C.): Brookings.